

Обставини справи

Компанія-заявник, Fu Quan, s.r.o., є компанією з обмеженою відповідальністю, що створена відповідно до чеського законодавства та має зареєстрований офіс у м. Празі.

Майно компанії-заявника (переважно це товари) було арештовано в рамках кримінального провадження, ініційованого проти генерального директора та іншого учасника компанії. Після їхнього виправдання компанія звернулась до суду із цивільним позовом про відшкодування збитків, завданих державою. Позов було відхилено у зв'язку з відсутністю *locus standi*, оскільки компанія не була учасником оскаржуваного кримінального провадження.

Компанія скаржилась до цього суду, посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції та на статтю 1 Першого протоколу до Конвенції.

Палата ЄСПЛ, розглядаючи дану справу, у своєму рішенні від 17 березня 2022 року вказувала, що суди, застосовуючи принцип *jura novit curia*, мали кваліфікувати обставини справи згідно із відповідними положеннями національного законодавства, аби розглянути позов по суті: було зрозуміло, що компанія вимагала компенсації через знецінення вартості її майна. Тому Палата відхилила попереднє заперечення Уряду (вичерпання національних засобів захисту) та встановила порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції з огляду на необґрунтоване тривале утримання майна. Також Палата вирішила, що немає необхідності ухвалювати окреме рішення щодо скарги за пунктом 1 статті 6 Конвенції стосовно стверджуваної відмови у доступі до суду через формалістичне та обмежувальне тлумачення національного законодавства національними судами.

За клопотанням Уряду ця справа була передана на розгляд Великої Палати ЄСПЛ.

Оцінка Суду

Велика Палата ЄСПЛ розглядаючи цю справу, постановила, що скарга за пунктом 1 статті 6 Конвенції була основною скаргою компанії-заявника, та відхилила її як явно необґрунтовану. Крім того, з'ясувавши обсяг скарг за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, Велика Палата зауважила, що Палата розглянула лише одну з поданих скарг, хоча разом їх було три. Ураховуючи свої висновки стосовно скарги щодо доступу до суду, Велика Палата відхилила дві з цих скарг через невичерпання національних засобів правового захисту: компанія-заявник належним чином не скористалась можливістю отримати компенсацію за необґрунтовану затримку зняття арешту з її майна та за стверджуване незабезпечення органами влади догляду за майном.

Щодо третьої скарги (школа майну, завдана після необґрунтованого кримінального переслідування та затримання генерального директора компанії та

іншого учасника), то така вимога про компенсацію не мала достатньої підстави, яка була б закріплена в національному законодавстві. Оскільки гарантії статті 1 Першого протоколу до Конвенції були незастосовними, Велика Палата відхилила цю скаргу (як таку, що є несумісною *ratione materiae*).

Рішення Великої Палати заслуговує на увагу з огляду на три аспекти. По-перше, Суд проаналізував, чи незастосування національними судами принципу *jura novit curia* було проявом надмірного формалізму у порушенні доступу до суду, гарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції. По-друге, Суд підтвердив, що здатність судів застосовувати такий принцип не має жодного стосунку до зобов'язання заявників вичерпати національні засоби правового захисту відповідно до пункту 1 статті 35 Конвенції. По-третє, Суд звернув увагу на важливість подання його скарг у чіткій формі з використанням його формуляру заяви.

Щодо можливості національних судів звертатися до принципу *jura novit curia*, то на відміну від Палати Велика Палата зосередила увагу на способі, у який компанія-заявник представила факти у своєму позові. По-перше, вона прямо не вказала, якою з двох підстав, передбачених законом — незаконне рішення чи недбалість службових осіб, вона обґрунтовує свої вимоги. По-друге, коли національні суди розглядали її позов як такий, що спрямований проти незаконного рішення, та відхилили його через відсутність *locus standi*, компанія-заявник не стверджувала у своїх наступних заявах, що нижчестоящі суди неправильно його витлумачили і що вони повинні були розглядати його як позов щодо недбалості службових осіб. Її аргументи переважно вказували на те, що відмова судів надати *locus standi* всупереч застосовному положенню закону була надмірно формалістичною.

Навпаки, у своїх подальших поданнях до Палати Суду компанія-заявник зайняла зовсім іншу позицію, стверджуючи, що надмірний формалізм полягав у тому, що національні суди не розглядали її цивільний позов як такий, що стосувався недбалості службових осіб, а розглядали його як такий, що стосувався незаконного рішення. Велика Палата наголосила, що сторони не можуть правомірно представляти в цьому Суді аргументи, яких вони ніколи не наводили в національних судах: компанія-заявник не обґрунтовувала свій позов посиланням на недбалість службових осіб і не стверджувала в національних судах, що вони повинні розглядати цей позов як такий, що стосується службової недбалості. За таких обставин не можна звинувачувати національні суди в тому, що вони не розглядали позов компанії-заявника як позов, що стосувався недбалості службових осіб. Насамкінець, компанія-заявник протягом чотирьох місяців після відхилення її позову могла звернутись із новим позовом, де б могла вказати, що причиною шкоди була недбалість службових осіб. Тому Велика Палата відхилила скаргу щодо доступу до суду.

Щодо скарг за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції та у відповідь на аргумент стосовно принципу *jura novit curia*, Велика Палата підтвердила наступні принципи, встановлені її судовою практикою в контексті вичерпання національних засобів правового захисту. Навіть у тих юрисдикціях, де національні суди в

цивільних справах можуть, або навіть зобов'язані розглядати справу за власною ініціативою (тобто застосовувати принцип *jura novit curia*), заявники не звільняються від подання до них скарги, яку вони, можливо, плануватимуть подати в подальшому до ЄСПЛ (див. рішення у справі *Kandarakis v. Greece*, § 77), тобто мається на увазі, що для цілей вичерпання національних засобів Суд повинен взяти до уваги не лише факти, але й правові аргументи, представлені на національному рівні (див. рішення у справі *Radomilja and Others v. Croatia* [ВП], § 117). Також недостатньо того, аби порушення Конвенції було «очевидним» з огляду на факти справи чи пояснення заявника: здебільшого, він чи вона повинні фактично скаржитися (прямо або по суті) на таке порушення у спосіб, який не залишає сумнівів щодо того, що та сама скарга, яка згодом була подана до Суду, була дійсно подана і на національному рівні (див. рішення у справі *Farzaliyev v. Azerbaijan*, § 55). Велика Палата вважала, що не можна стверджувати про те, що така ситуація спостерігається в цій справі.

Суд також підтвердив, що заявник повинен скаржитись стосовно того, що певна дія чи бездіяльність призвели до порушення прав, закріплених в Конвенції чи Протоколах до неї, у спосіб, який би не змушував Суд здогадуватись, чи було представлено певну скаргу, чи ні (див. згадане рішення у справі *Farzaliyev v. Azerbaijan*, § 55).

Отже, попереднє заперечення Уряду щодо невичерпання національних засобів правового захисту (див. пункт 82) мало бути підтримано Судом.

З цього також слідувало, що скарга на необґрунтовану затримку зняття арешту після виправдання керуючого директора компанії-заявника та іншого члена компанії була неприйнятною відповідно до пункту 1 статті 35 Конвенції через невичерпання національних засобів правового захисту та була відхилена відповідно до пункту 4 статті 35 Конвенції.

Висновок

Скаргу за пунктом 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) щодо відсутності доступу до суду було визнано неприйнятною.

Скаргу за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності) щодо шкоди, завданої майну компанії-заявнику після необґрунтованого кримінального переслідування та затримання генерального директора компанії та її іншого учасника було також визнано неприйнятною.

Підтримано попереднє заперечення Уряду стосовно того, що решта скарг за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції є неприйнятними з огляду на невичерпання національних засобів правового захисту.

Рішення в цій справі ухвалене Великою Палатою 1 червня 2023 року та є остаточним.